

zán. Nem tud élni, képtelen fölismerni, mi tehetné szebbé, igazabbá, emberibbé és maibbá életét. Gürcöl, dolgozik, s miért? Hogy megvalósíthassa rögeszméjét, magassföldszintes házat építhesse-nek, amelybe majd őt lépcsőfok vezet. Mert ez most itt a módi, az számít valakinek, akinek ez van, mint régen, a ki-nek földje volt. S ez ellen tehetetlen. Csak egy reménye, vigasztalása marad: nővére gyermekeit kirántja ebből a posványból. Tanár lesz, és oktatja a fel-növő fiatalokat.

A *Két üveg bor* és az *Aknamező* c. írások hangulata hasonló. Az *Aknamező* víziószerűen, rémregényszerűen szorongó légkörében az anya a fia ellen elkövetett emberölési kísérlet miatt áll a bíróság előtt. Íme a kísérteties, fenyegető kép az ügyész szájába adva: „Zöldellő, egészségesnek látszó rét. Egy fiatalember gyanútlanul mászkál rajta. Tizenöt évig. Akkor egy váratlan lépésével hozzáért az aknához, amit még a háború hagyott itt, s az akna felrobban.”

De hát valóban ilyen váratlan aknák leselkednek ránk mindenütt? — kérdezhetnénk az író. Valóban ez lenne legjellemzőbb mai életünkre.

Galgóczi Erzsébet megkísérli, hogy

itt-ott enyhítsen pesszimiztikus, olykor szorongásokkal terhes látásmódján, de nemigen sikerül. Legfeljebb egy-egy de-rűltebb kép vázolásáig futja erejéből (*Öregek*), vagy félig sikerült, kissé sablonosnak is ható ún. perspektivikus történetig, amilyen a *Mérföldkövek* című „Tv-játék”, amelyet azonban a sablonos optimizmustól szintén csak a lemondó enyhe kiábrándulásba futó befejezés „ment meg”.

Ezek ellenére, Galgóczi Erzsébet novelláskötetét mégsem mondhatjuk igazán pesszimiztának, mert a hibák elke-seredett és fájdalmas kutatása mögött az egészséges, valóban új, szebb élet utáni olthatatlan vágyakozást érezzük, s az író egyre erőteljesebb ábrázolása bizonyára eljut majd a másik oldalt is felfedező élményekig, ahol nem kell annyira félni a váratlanul robbanó ak-náktól, ahol a múlt beteg göcai nem tudnak már annyira uralkodni, s újabbak sem föltétlenül képződnek. Mert úgy érezzük, hogy mai valóságunk-ban van már ilyen másik oldal, és Gal-góczi Erzsébet művészete csak gazda-godna, ha élményévé válnának az ilyen jelenségek is. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1965.*)

SERES JÓZSEF

SZEMBENÉZÉS A MÚLTAL ÉS JÖVŐVEL

PÁKOLITZ ISTVÁN: MESSZENÉZŐ

„Az ő gondja, hogy meg kell vallani
amit nem lehet ki nem mondani;
súlyos igazát hirdeti halálig,
és szava a sírból is kicsirázik.”
(Költő)

Négy éven belül immáron negyedik kötetét „teszi az asztalra” — csendesen és szerényen, de céltudatos határozottsággal —, s ez már önmagában is csak keveseknek adatik meg. Különösen olyan költőknél ritka, akik megkésve és ne-hezen indultak, s utóbb se túl gyakran látogatta őket a múzsa.

Pákolitz István ezek közé tartozik, s ha előző kötetei csak olvasói szeretetét és a József Attila-díj kitüntetését hozták számára — ez az új kötet végleg feloldhatja benne azokat a görcsöket, melyek talán túlságosan is szerénnyé, visszafogottá, helyenként aggályoskodóvá tették korábban a hangját.

Pákolitz verseiben két alapvető magatartásforma ötvöződött. Az egyik súlyos, modernül szoltáros áradással, szag-gatottsággal mondja el — kevés kép-pel, inkább közvetlenül az értelemhez, mint a szemhez vagy a képzelethez fordulva — főként vívódásait, belső küz-

delmeit, s mindazt, amit lényegesnek tart a lélekben és a társadalomban. A másik a csodálkozó gyermek benne, aki örül fű-fa-virág szépségének, még az útszéli kis kavicsnak is. Ez utóbbi a harmóniát, kiegyensúlyozottságot, a nyu-godt szemlélődés, a természeti és tár-sadalmi szépség alapszövetét adta, az előbbi nyugtalanságot, küzdelmet, ol-dottságot vitt verseibe, s a két maga-tartásforma feszültsége nem túlságosan széles tematikai skálán is gazdag sok-színű költészetet eredményezett.

A *Messzenéző* két szerkezeti tömbje az aránylag kisebb terjedelmű verseket összefogó *Jel* ciklus, s az *Égygűrűk* című, több mint ezerkétszáz soros „lírai rajz a gyerekkorról”. A kötet elején az impresszionisztikusabb, hangulati ihle-tésű versek vannak túlsúlyban (*Bala-toni képeklap, Kánikula, Villányi borsdal* stb.). Legteljesebb hangulati élményt ta-lán a *Kisváros* és a *Mennybemenetel*

nyújt, ezekben erősebb a képi szféra, külső formájuk igen tömör, fegyelmezett. Alaphangulatuk kissé ironikus, s mintegy ezekből nőnek ki a tömörség fokozódásával a költő „kisplasztikái” (*Éjjél, Elégia, Új iskola, Kisplasztika, Consummatum est* stb.), amelyek általában határozottabbak, pattogóbbak, néha szentenciózusak, s nem ritkán csipkelődővé, groteszkké válnak (*In flagranti, Fonák, Léggömb*). Jellemző módon szatirikussá sohasem élesedik a hangja, ettől mindig visszafogja — alighanem tudatosan — az a szemlélet, melyet talán *Móra* c. verse mutat legvilágosabban. A költő ismerői bizonyára indokolás nélkül is érzik a minden provinciális „dunántúliságon” és „alföldiségen” túlmutató alkati vonzást *Móra* és Pákolitz között, a versben kiemelt jegyek azonban még pontosabban jelzik ezt: „... bár nem kavart vihart a Tiszatájon, / de homokban is megmaradó lábnyom / a Mű...”, „... a színelt alázat / egy szemvillanásban is égre lázadt.”

A ciklus végén, a kötet tengelyében elhelyezett nyolc-tíz vers a legjelentősebb. Ezek vallanak Pákolitz tiszta, becsületos, szocialista ars poeticájáról, amely elválaszthatatlan legmélyebb emberi hitétől, problémáitól (*Költő, Jegyzet, Lecke*). A Doktor Sándor emlékének ajánlott címadó *Messzenéző*, s a *Dürrenmatt magánbeszéde* az előző kötetek legmagasabb vonulatát (*A sárga fal, Pilátus monológja* stb.) építi tovább, egyéni vívódásait általánosabb emberi szintre emelve. Vívódásának alapvető tartalma az átmeneti korban élő ember kettősségének, a régi s az új léleken folyó harcának megragadása — ál-optimista önáltatás, hazug illúziók nélkül, de felelősségtudattal és szilárd eszményekkel. A *Dürrenmatt magánbeszéde* még a feszítő kettősség feloldás nélküli belső rajza, a *Messzenéző* azonban már közvetlenül megfogalmazza a tehetetlen várakozás helyett a tudatos és tevékeny magatartáseszmenyt, amely „elébe megy az időnek, nem ölbe tett kézzel várja.”

A jövőbe tekintő ember talán még sosem élt át olyan mély megrendülést, mint korunkban, amikor a lélek, a tudat alaprétegeit, a millió érzélemmel átszótt gyermek- s ifjúkört is meg kell vallatnia kinek-kinek, hogy tovább lép-

hessen. A Váci által megfogalmazott: „hogy gyűlölöm már, amit még annyira szeretek” ambivalenciáját érzi — szelídebben, de ugyanúgy döntésre kényszerülten Pákolitz is, amikor a kötet második részében, az *Évgyűrűk*-ben múltját idézi. S a gyermekkor felidézése szembenézés egyben a költőt indító közösséggel is. Az ettől való elszakadás tragikus következményeire a közelmúlt irodalomtörténete is nem egy szomorú példát szolgáltatott, de a végig nem gondolt, görcsös ragaszkodás sem kevesebbet a múltba-merevülésre, az elzárkózásra, szárnyzegettségre. Nem kétséges, hogy a múlttal, a gyermekkorral s az elbocsátó közösséggel való számvetés Pákolitznál is a továbbfejlődés feltétele.

Úgy érezzük, a megvalósult lírai rajz meleg, őszinte, póztalan hangjával, kedves-szerény öniróniájával, szelíd derűjével nemcsak hangulati élményt nyújt, hanem annak megsejtését is, hogy új, magasabb fokú harmónia alakul a költőben, a múltjával s közösségével egysegre jutott ember sokirányú vonzásai egyirányú erővé ötvöződtek. A mű 1919-nek, a költő születésének felvillantásával indul, s a hamvába hullt, de el nem pusztítható forradalomnak a kiindulópontja helyezése jelképes értelmű is. Közvetlenül csatlakozik saját megkésztésének, sokáig cipelt terheinek újra felmérése is, s a sokáig elfojtott igény: a bennünk élő gyermekkel, a halálunkig kísérő „égszín szemű riadt kigyerekkel”, „a szívünkbeli felsíró anygallal” is mindig békeességben kell élnünk.

Pákolitz István új kötetében mintha mélyebb, gyümölcsözőbb egységgé olvadt volna össze a bevezetőben említett két magatartásforma. Belső feszültségei, vívódásai, látszólagos „magánügyei” mindinkább társadalmi érvényűekké válnak, s múlt-megidézése is a jövőt szolgálja. De legszebben ő maga írja meg ezt az *Évgyűrűk* végén:

„A tűnt idő el nem tűnő varázsa
belülről övez: évgyűrű a fát;
a megmért emlék erő is, remény is,
szépsége akkor éltet majd tovább,
ha lombom nemcsak hús anyékot ad
és csiz-, rigó-zenével takarózik,
de — mint a biztos célú szerelem —
jóízű, áldott gyümölcsöt terem.”

(*Magvető Könyvkiadó, 1965.*)

SZEDERKÉNYI ERVIN